

КРИЗА ІЛЮЗІЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТУПИК: ЧОМУ КАДРОВИЙ ХАОС, ПРАВОВИЙ ВАКУУМ ТА ЗАХІДНА ВТОМА ВЕДУТЬ УКРАЇНУ ДО КРИТИЧНОЇ ТОЧКИ

Стратегічний політико-правовий аналітично-прогностичний огляд

Віктор БЕДЬ, доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор

Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород

21 липня 2026 року

Сучасний етап російсько-української війни увійшов у фазу глибокого деструктивного парадоксу. З одного боку, суспільство та вище

політичне керівництво перебувають під впливом ілюзії стабільності, яка штучно підживлюється успішними глибокими ударами по тилівій інфраструктурі Російської Федерації та відносно низькими темпами просування окупаційних військ у масштабах усієї лінії фронту. З іншого — під цією інформаційною ширмою накопичується критична маса інституційних, управлінських, правових та демографічних помилок.

Останні кадрові ротації в Кабінеті Міністрів України, зокрема чергова зміна керівництва Міністерства оборони України, оголили глибинну кризу державного управління в умовах воєнного стану. Якщо негайно не змінити підходи до застосування військ, мобілізації, військової юстиції, діяльності спецслужб та взаємодії між цивільним і мілітарним керівництвом, країна ризикує підійти до точки неповернення, наслідком якої стане руйнація оборонних рубежів та загроза поразки у війні на виснаження.

Політизація сектору оборони та інституційний саботаж реформ

Чергове екстрене перезавантаження оборонного відомства (чотири очільники за один календарний рік: звільнення Рустема Умерова в липні 2025 року, тимчасове покладання обов'язків на Прем'єр-міністра Дениса Шмигала, призначення 14 січня 2026 року та подальше усунення 16 липня 2026 року Михайла Федорова, із переходом міністерства під управління тимчасово виконуючого обов'язки Євгенія Хмари) де-факто констатує відсутність довгострокової стратегії та домінування миттєвої політичної доцільності над інституційною стабільністю держави.

Системний конфлікт ідеологій та концепцій

Звільнення Міністра оборони України Михайла Федорова під приводом «конфлікту» з Головнокомандувачем Збройних Сил України Олександром Сирським та Генеральним штабом ЗСУ є спробою лікувати симптоми, повністю ігноруючи глибоку системну хворобу державного управління в оборонній галузі.

Цей конфлікт між цивільним оборонним відомством та вищим військовим командуванням був закладений початково й неминуче на двох рівнях — інституційному та концептуальному:

Інституційна причина: Законодавчо вища політична влада сформувала дуальну, конфліктну модель: з одного боку, Міністерство оборони відповідає за політику, закупівлі, реформи та стандарти НАТО, а з іншого — Генеральний штаб має абсолютну монополію на кадрові призначення, організаційну структуру військ та безпосереднє застосування сил. Коли цивільне міністерство намагається змінити систему (затвердити нову структуру, ввести прозорі контракти, ліквідувати корупційні ланцюжки), Генеральний штаб задіює бюрократичний саботаж — відмовляється підписувати директиви, блокує призначення фахових цивільних фахівців та затягує узгодження під приводом «воєнної таємниці».

Концептуальна причина (зіткнення філософій): Це було закономірне зіткнення інноваційного, прозорого та цифрового підходу цивільних управлінців (орієнтованого на повагу до бійця, технологізацію, флексибільність і децентралізацію) з консервативною, жорстко бюрократизованою та репресивною армійською вертикаллю.

Вище військове командування звикло воювати в рамках радянської доктрини «сталевого кулака» та авторитарного примусу, де боєць розглядається лише як «жива сила», а будь-яка ініціатива знизу чи прозорість сприймається як підриг єдиноначалія. Замість того, щоб виступити об'єктивним державним арбітром, примусити Сили Оборони до налагодження конструктивної взаємодії та провести

невідкладні структурні трансформації, вища військово-політична влада на чолі з Президентом України Володимиром Зеленським у час розпалу та ескалації смертельно небезпечної російсько-української війни пішла шляхом найменшого опору. Політичне керівництво де-факто стало не лише на бік консервативного крила вищого генералітету, а й на бік бенефіціарів тіньового ОПК, лобістських груп та силового блоку, яким вигідно зберігати закритість системи. Це рішення де-юре та де-факто законсервувало стагнацію системи військового управління. Вона вимагає негайного глибокого реформування та кардинального покращення якості роботи. Насамперед це стосується критичної, морально-правової та організаційної кризи у функціонуванні територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), а також системного провалу державної політики мобілізації та правового захисту військовослужбовців.

Зворотний негативний відбір управлінських кадрів

Головною деструкцією в Силах Оборони залишається відбір та просування кадрів за принципом особистої лояльності, виконавчої покори та повної безініціативності. Командири середньої та вищої ланки, які безпосередньо доповідають реальний (часто критичний) стан справ, системно усуваються з посад або зазнають дисциплінарного тиску. Натомість на керівні посади просуваються особи, здатні продукувати викривлені, виключно позитивні доповіді, приховуючи стратегічні провали. Як наслідок, у державі з понад дванадцятирічним досвідом в умовах російсько-української війни на посаду Головнокомандувача залишається лише 3–5 компромісних фігур, оскільки чинна система випалила та дискредитувала більшість ініціативних і самостійних лідерів.

Тіньові фінансові інтереси в оборонно-промисловому

комплексі

Процес перезавантаження системи державних оборонних закупівель наштотував на запеклий опір бенефіціарів корупційного лобізму. ОПК перетворився на найбільш фінансово місткий кластер для непублічних груп впливу. Спроби ліквідувати непрозорі схеми та змінити філософію закупівель призвели до формування ситуативних політичних союзів, спрямованих на дискредитацію та усунення цивільних реформаторів. Наявність штучно лобійованих виробників, пов'язаних із вищими ешелонами влади, які отримують монопольні державні контракти попри зафіксовані проблеми з якістю та надійністю озброєння, підтверджує існування паралельної тіньової системи управління фінансовими потоками, що прямо підриває національну безпеку.

Оперативна ситуація на фронті: Цифрова асиметрія та стратегічні загрози

Оцінка ситуації на полі бою вимагає негайної відмови від лінійного та заспокійливого сприйняття статистичних даних. Те, що у медійному просторі подається як успіх стратегічної оборонної операції, за глибокого аналізу виглядає значно тривожніше. На тлі 13 наявних оперативних напрямків активними є лише 3 (напрямки головного удару ворога), проте на них припадає понад 80% втрачених за останній період територій. Решта напрямків перебувають у стані відносної, але тимчасової тактичної стабільності.

Напрямки головного удару противника:

- **Слов'янсько-Краматорський:** Мета збройних сил Російської Федерації (РФ) до кінця 2026 року — повне витіснення Сил Оборони України з агломерації та вихід на адміністративні

кордони Донецької області. Просування супротивника на цьому напрямку є динамічним і впевненим.

- **Костянтинівський:** Місто та ключові вузли логістики перебувають у напівоточенні під щільним і безперервним вогневим контролем противника.
- **Оріхівсько-Гуляйпільський (Запорізький):** Ворог намагається зрізати український плацдарм, перерізати стратегічні маршрути забезпечення та підтягнути далекобійну артилерію на відстань прямого ураження обласного центру — міста Запоріжжя.

Слабкі та сильні сторони російських окупаційних військ

Російська мілітарна машина страждає від аналогічних хвороб негативного відбору управлінців, тотального знецінення людського життя та жорсткої, інертної вертикалі. Проте їхня система ідеально пристосована до тривалої війни на виснаження за рахунок колосального демографічного масштабу, безперебійного доступу до технологічних компонентів через обхід санкцій та абсолютної консолідації авторитарної вертикалі.

Технологічна асиметрія: Middle & Deep Strike

Єдиним чинником, що наразі утримує лінію фронту від колапсу, є технологічна перевага України в царині безпілотних систем і далеких ударів (*Middle Strike* на 50–200 км та керований через системи супутникового зв'язку *Deep Strike*). Україні вдалося реалізувати ефективну неpubлічну стратегію системного вибивання російської ППО в окупованому Криму та прифронтових районах. Створивши дефіцит зенітно-ракетних комплексів, Сили Оборони України змусили ворога обирати між захистом ліній фронту, Москви чи власної нафтопереробної інфраструктури. Утім, досягнуті результати залишаються критично залежними від безперебійної роботи міжнародних супутникових та технологічних систем, а також від

прямих європейських фінансових інвестицій, які надходять безпосередньо українським підприємствам оборонного сектору в обхід громіздких і неефективних процедур внутрішнього державного адміністрування.

Демографічний тупик, деструкція мобілізації та фінансово-бюрократичний колапс

Процес мобілізації військовозобов'язаних громадян в Україні перебуває у глибокій системній правовій кризі, яка є прямим наслідком відсутності професійних, послідовних і рішучих державницьких рішень протягом 2022–2026 років. Спроби вищого політично-військового керівництва вирішити цю багатогранну й чутливу проблему виключно силовими та репресивними методами територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) і підрозділів Національної поліції, за наявної систематичної байдужості, бездіяльності та самоусунення від відповідальності за ці процеси та їх розв'язання з боку органів центральної, регіональної державної влади та місцевого самоврядування, призводять до вкрай деструктивного зворотного ефекту. Це породжує масове соціальне відчуження, гострі вибухи суспільного невдоволення, тотальне ухилення від виконання військового обов'язку та масштабний виїзд (як у законний, так і в нелегальний спосіб) за кордон військовозобов'язаних громадян, а також превентивний виїзд молоді ще до досягнення мобілізаційного віку, що ставить під загрозу як сьогоднішній, так і особливо майбутній демографічний, науково-освітній та інтелектуальний потенціал Української Нації.

Головний висновок комплексного аналізу мобілізаційних потоків полягає в тому, що державі необхідно мобілізувати меншу чисельність громадян, але на принципах високої якості, прозорості та профільного добору. З умовних 30 000 осіб, які мобілізуються щомісяця, як показують аналітичні дані та військово-облікова практика,

орієнтовно 50% перетворюються на баласт і критичний тягар для оборонної системи. Значна частина із цих 50% взагалі не доїжджає до бойових підрозділів, а решта самовільно залишає частини або звільняється на перших етапах служби.

Це відбувається внаслідок системного ігнорування законодавства під час призову осіб, які мають законне право на відстрочку або бронювання, корупційної легалізації через органи ВЛК осіб із хронічними захворюваннями й асоціальними залежностями, високого відсотка самовільного залишення частин (СЗЧ) ще на етапі навчальних центрів, а також подальшого масового звільнення мобілізованих за сімейними обставинами, за станом здоров'я або на підставі судових рішень щодо визнання призову незаконним вже після їх зарахування до штату.

Ця деструкція завдає колосального політичного, фінансово-економічного та паперово-бюрократичного удару по воюючій державі. Тисячі неефективно мобілізованих осіб, які місяцями переміщуються між шпиталями, навчальними центрами та тиловими базами, повністю виведені з цивільного сектору економіки і не виробляють ВВП. При цьому держава витрачає на їхнє грошове забезпечення, речове майно, медичне обслуговування та харчування мільярдні кошти, що генерує величезні дефіцити в оборонному бюджеті. Одночасно штабна система виявляється паралізованою гігантськими обсягами паперової бюрократії (розгляди рапортів, довідок, судових позовів, облікових журналів), яка остаточно зв'язує руки військовим управлінцям.

Як наслідок, виникає катастрофічний перекіс: штатна чисельність бригади в тилівій зоні може становити від декількох сотень до декількох тисяч осіб, тоді як безпосередньо на лінії зіткнення оборонні смуги та позиції рівня рот і батальйонів тримають лічені десятки чи

сотні виснажених бійців. Бойова піхота критично вимивається, а мотивація громадян до вступу на військову службу та захисту Батьківщини остаточно знищується нинішніми хибними підходами в управлінні військовими справами.

Правовий вакуум та безкарність: Інституційна сліпота військової юстиції та дисфункція спецслужб

Усі деструктивні явища всередині Сил Оборони України та інших воєнізованих структур усіх видів та категорій — від некомпетентних, злочинних наказів, небойових, безглузвих або невинуватених втрат особового складу до системної корупції — стали можливими внаслідок усвідомленого демонтажу та деградації правоохоронної системи військового правопорядку й нагляду. В умовах воєнного стану, коли чисельність озброєних формувань зросла в рази, утворився правовий вакуум, де внутрішні посадові та кримінальні злочини толеруються або приховуються всередині мілітарного середовища.

Ця криза базується на провальних реформах, які під час повномасштабної війни виявили свою повну неспроможність та підлягають кваліфікованій правовій критиці:

Ліквідація прокурорського нагляду у воєнній галузі та Силах Оборони

Позбавлення органів прокуратури України функції так званого «загального нагляду» (зокрема щодо нагляду за додержанням законів у військовій сфері, воєнній галузі, у Силах Оборони та всіх без винятку воєнізованих формуваннях) в умовах триваючого воєнного стану виявилось фатальною стратегічною й конституційно-правовою помилкою. Суто цивільна правова реформа мирного часу, проведена

під гаслами «демілітаризації» та формального копіювання західних моделей без урахування безпекових реалій, в умовах повномасштабної російсько-української війни позбавила Українську Державу єдиного процесуально незалежного, спеціалізованого та превентивного інструменту законного контролю всередині закритих мілітарних систем.

Без спеціалізованих військових прокурорів, які мали б законні повноваження щодо здійснення безперешкодного нагляду, постійного доступу до місць дислокації військових частин, оперативної перевірки законності виданих наказів, умов тримання, матеріального забезпечення та дотримання прав особового складу, окремі елементи Сил Оборони почали трансформуватися у закриті «феодальні вотчини».

Унаслідок цього окремі представники військового командування вищої та середньої ланки де-факто отримали статус «удільних князів», які володіють абсолютною, нічим і ніким не обмеженою владою над життям, здоров'ям та честю підлеглих, а також над фінансовими та іншими матеріально-технічними ресурсами військових частин і підрозділів. Вони чітко усвідомлюють свою повну безконтрольність: жоден незалежний наглядовий орган не прийде з раптовою превентивною перевіркою, а цивільні або спеціалізовані слідчі органи (ДБР чи Національна поліція) є інституційно відірваними від специфіки армійської служби, не дислокуються безпосередньо на лінії бойового зіткнення і змушені включатися у процес виключно постфактум — коли важкий злочин вже скоєно, а докази ліквідовано, приховано чи списано на наслідки ворожих обстрілів. Відсутність прокурорського нагляду зруйнувала систему превенції злочинів у військах та породила катастрофічне відчуття безкарності.

Професійна деструкція та процесуальна безпорадність

ВСП

Не менш кваліфікованої правової та системної критики в умовах воєнного стану заслуговує діяльність Військової служби правопорядку (ВСП) у Збройних Силах України. За своєю сутністю вона не є повноцінним і дієвим військовим правоохоронним органом, а в умовах масштабних бойових дій перетворилася на процесуально безпорадну, суто декларативну та функціонально обмежену структуру.

Ця криза зумовлена двома ключовими чинниками — кадровим та процесуально-правовим:

- **Кадрова та фахова непридатність:** ВСП протягом тривалого часу комплектувалася за залишковим принципом або за рахунок випадкового залучення мобілізованих осіб без профільної юридичної освіти, криміналістичного досвіду та оперативно-розшукових навичок. Структура, яка за логікою правопорядку мала б виявляти, фіксувати та припиняти складні посадові, корупційні й військово-адміністративні злочини серед вищого та середнього офіцерського складу, позбавлена для цього необхідного фахово-юридичного та інтелектуального ресурсу.
- **Відсутність процесуальної самостійності та повноважень:** На законодавчому рівні ВСП позбавлена повноцінних правоохоронних і слідчих функцій. Вона не має права здійснювати оперативну діяльність у повному обсязі, проводити негласні слідчі (розшукові) дії та самостійно здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (зокрема, тяжких та особливо тяжких злочинів).

Окрім цього, ВСП залишається інституційно та адміністративно залежною від вищого військового командування, що апріорі

унеможлиблює здійснення неупередженого контролю. Така пряма підпорядкованість повністю виключає можливість своєчасного, повного, об'єктивного та процесуально незалежного розслідування зловживань і злочинів із боку вищих офіцерів, унеможлиблює розірвання «кругової поруки» та консервує системну корупцію у воєнній галузі й безпосередньо у військах.

Дисфункція спеціальних служб та системна криза воєнної контррозвідки

Особливої критичної правової уваги та стратегічного аналізу в умовах триваючого воєнного стану вимагає діяльність розвідувальних органів, спеціальних служб та сектору безпеки в цілому, зокрема Служби безпеки України (СБУ) та органів Воєнної контррозвідки.

Практика тривалого утримання керівного складу ключових спецслужб у статусі «тимчасово виконуючих обов'язки» (т.в.о.), а також постійне системне кадрове тасування й хаотичне переміщення очільників відомств є глибоко деструктивними для національної безпеки.

Така кадрова нестабільність де-факто позбавляє керівників спецслужб процесуальної та операційної самостійності, робить їх особисто залежними від суб'єктивних волевиявлень політичних кураторів у вищих ешелонах влади та неминуче перетворює спецслужби з інструменту захисту суверенітету на засіб політичного тиску, контролю та ручного управління.

Зазначені деструктивні процеси призвели до глибокої кризової дисфункції органів Воєнної контррозвідки. За своїм прямим функціональним та законодавчим призначенням Воєнна контррозвідка зобов'язана здійснювати безперервний, жорсткий контррозвідувальний нагляд за діяльністю вищого командування

Збройних Сил України, керівництва Міністерства оборони та підприємств оборонно-промислового комплексу (ОПК). Вона має виявляти факти посадових зловживань, державної зради, шпигунства, корупції, саботажу та штучного викривлення реального стану справ у військах і на виробництві.

Натомість Воєнна контррозвідка виявилася глибоко інтегрованою в армійську та промислову кругову поруку, а також у наближену до них політико-владну інфраструктуру. Замість системного очищення Сил Оборони та вітчизняного ОПК від корумпованих, непрофесійних чи ворожих елементів, потенціал спецслужб де-факто нерідко задіяний як інструмент вибіркового переслідування та тиску на незручних, але ініціативних офіцерів, генералів і керівників підприємств ОПК, а також для приховування внутрішніх посадових злочинів.

Окремої антиконституційної загрози набувають спроби окремих представників політичної генерації використати оперативний потенціал СБУ, Воєнної контррозвідки та Міністерства внутрішніх справ (МВС) для побудови всередині країни закритої, авторитарно-поліцейської моделі державного управління під приводом воєнного стану. Подібні наміри є юридично нікчемними, підривають фундаментальні засади конституційного ладу України та створюють стратегічну загрозу національній безпеці. Це веде до глибокої деморалізації Сил Оборони та суб'єктів ОПК, які сформовані й воюють за свободу, демократію та незалежність Української Держави, а не за заміщення зовнішнього російського окупанта внутрішнім корупційно-диктаторським режимом.

Геополітичні ножиці майбутньої осені 2026-го: Західна втома та криза американського лідерства

Внутрішня управлінська криза та правовий хаос розгортаються на

тлі найнебезпечнішої трансформації зовнішньої підтримки. Восени 2026 року Україна ризикує опинитися в ситуації «геополітичних ножиць», коли внутрішнє виснаження ресурсів збігатиметься з можливою колізією та різким просіданням зовнішньої допомоги.

Адміністрація Дональда Трампа: Від «невизначеності» до мілітарного примусу

Політична слабкість та кардинальна зміна курсу нової адміністрації Дональда Трампа у США вже переросли у жорстку геополітичну реальність. На відміну від попередніх років, коли затримки мали технічний характер, нинішня криза є концептуально-ідеологічною. Стратегія Білого дому чітко кристалізується навколо прагматичного ізоляціонізму: примус Києва до асиметричних переговорів через обмеження поставок зброї, заморожування фінансових програм підтримки українського бюджету та демонстративне перекладання всього фінансового і матеріального тягара допомоги на Європу.

Інституційна обмеженість та виробничо-технологічний ліміт Європейського Союзу

Економічна та безпекова система Європейського Союзу (ЄС) у питанні довгострокової мілітарної підтримки України підійшла до критичної межі своїх функціональних можливостей. Національні збройні сили більшості країн-членів ЄС практично вичерпали власні складські запаси озброєнь, військової техніки та боєприпасів, передача яких була юридично можлива без заподіяння прямої шкоди їхній власній обороноздатності.

При цьому системне розгортання нових промислових потужностей європейського ОПК гальмується через надмірну нормативно-правову бюрократизованість процедур, жорсткі екологічні та регуляторні

обмеження, а також відсутність довгострокових твердих державних контрактів між урядами та приватними оборонними концернами. Практика залучення європейського фінансування для безпосередньої інвестиційної підтримки українських підприємств ОПК (зокрема у сфері виробництва безпілотних і роботизованих систем) також починає наштовхуватися на жорсткі внутрішньополітичні та нормативно-правові застереження окремих європейських столиць.

Одночасно наростаюча втома європейських суспільств від затяжної війни на Сході Європи прискорює популістські та євроскептичні трансформації у провідних економіках ЄС. Використання окремими державами-членами принципу консенсусу (права вето) під підставними приводами де-факто блокує ухвалення Брюсселем стратегічних рішень щодо довгострокових фінансово-економічних пакетів допомоги та розширення секторальних санкцій проти Російської Федерації.

У цьому контексті внутрішньоукраїнська управлінська криза — кадровий хаос у вищих ешелонах влади, правовий вакуум та безконтрольність у Силах Оборони, а також корупційні ризики в ОПК — дають Адміністрації Президента США Дональда Трампа та популістським лідерам європейських країн ідеальні міжнародно-правові та політико-інформаційні аргументи для легітимізації скорочення оборонної і фінансової допомоги воюючій Україні. Таким чином, зовнішньополітична втома партнерів прямо пропорційно живиться та виправдовується нашими внутрішніми системними помилками і правовим свавіллям.

Стратегічний прогностичний аналіз на осінньо-зимовий період 2026–2027 років

Входження Української Держави у зимову кампанію 2026–2027 років

відбуватиметься в умовах найвищих воєнно-політичних, безпекових та інституційно-правових ризиків за весь період повномасштабної російсько-української війни. За результатами комплексного аналізу виділяються три ключові вектори загроз:

- **Мілітарний сектор та оперативна обстановка:** Новому керівництву Міністерства оборони України знадобиться щонайменше від 6 до 9 місяців виключно для стабілізації накопиченого управлінського хаосу, відновлення кадрової керованості та налагодження процедур адміністрування. Часовий період інерційного утримання лінії фронту за рахунок раніше укладених контрактів і сформованих матеріальних запасів обмежується орієнтовно півроку. Надалі, за відсутності невідкладних системних реформ у сфері військового управління та юстиції, виникає висока ймовірність системного просідання оборони. Збройні сили Російської Федерації неминуче спробують скористатися критичною обмеженістю нашого мобілізаційного та людського ресурсу для розширення лінії активного бойового зіткнення шляхом відкриття 1–2 нових оперативних напрямків (зокрема, через вторгнення з території Брянської області на Чернігівщину), що змусить вище командування критично розпорошити і без того обмежені сили та резерви ЗСУ.
- **Деструкція глибокого тилу та ментально-психологічний тиск:** Противник системно накопичує балістичні ракети та високошвидкісні реактивні безпілотні системи, щодо яких наявна система мобільних вогневих груп є функціонально неефективною. Державна підготовка об'єктів критичної та енергетичної інфраструктури до зимового періоду виявилася суттєво розбалансованою через зміщення на сьогодні фокусу уваги вищих органів державної влади на внутрішню політичну боротьбу. Очікується найважча зима з ризиками тривалого

блекауту. Одночасно прицільні удари ворога по мережах АЗС, логістичних та комунальних вузлах на відстані 100–150 км від лінії фронту спрямовані на свідому руйнацію психологічної стійкості тилу. Населення центральних та західних регіонів України, яке значною мірою адаптувалося до сприйняття війни як дистанційного процесу, може зіткнутися з колапсом базових систем життєдіяльності. Це здатне викликати хвилю соціальної паніки, депресію та катастрофічне вимивання залишків внутрішньої економічної активності й людського потенціалу за кордон.

- **Внутрішньополітично-правова сфера та загрози конституційному ладу:** Будь-які спроби окремих владних груп побудувати всередині України закриту, «авторитарно-поліцейську» модель управління із залученням потенціалу МВС, СБУ та інших силових органів з метою утримання влади під приводом воєнного стану неминуче натраплять на запеклий, безкомпромісний спротив українського громадянського суспільства. Подібний антиконституційний крок може спровокувати масштабний внутрішній вибух на тлі загальної виснаженості та деморалізації армії й цивільного населення. Внутрішній дестабілізаційний деструктив критично послабить захисні спроможності Держави та прямо зіграє на користь країни-агресора — Російської Федерації у цій смертельно небезпечній війні проти України.

Стратегічні політико-правові рекомендації

Для відвернення поразки у війні державна машина має негайно перейти від режиму «гасіння пожеж» та створення медійних ілюзій до системної інституційної трансформації:

1. Комплексна реформа мобілізаційної системи та докорінна трансформація ТЦК та СП:

- **Перехід від кількісно-примусового до якісно-профільного комплектування:** Держава має невідкладно відмовитися від неефективної практики суто кількісних «валових» показників призову. Необхідно запровадити систему рекрутингу на основі цивільного профілю, професійних компетенцій, цивільної спеціальності та психофізичної придатності громадян. Мобілізаційний добір має забезпечувати залучення вмотивованого та фахового ресурсу, а не формування «паперового штату», половина якого втрачається ще на етапах навчальних центрів, шпиталів, списання чи СЗЧ
- **Правова та інституційна трансформація ТЦК та СП:** Необхідно позбавити ТЦК та СП функцій «силового затримання» та карально-репресивного тиску, які підривають авторитет Збройних Сил України та спровокували глибоку системну кризу довіри між суспільством і державою. Функції військово-зобов'язаного обліку та адміністративного адміністрування мають бути максимально цифровізовані та інтегровані з єдиними державними реєстрами.
- **Відновлення законності та залучення цивільних органів влади:** Пряма відповідальність за облік, оповіщення та мобілізаційну підготовку на відповідних територіях має бути законодавчо повернута органам виконавчої влади та місцевого самоврядування (як це передбачено базовими законами України), замість перекладання цих функцій виключно на військові структури та Національну поліцію.
- **Ліквідація корупційних ланцюгів та реформа ВЛК:** Потрібно запровадити жорсткий, прозорий та незалежний контроль за діяльністю військово-лікарських комісій (ВЛК) із

повною цифровізацією медичних висновків та кримінальною відповідальністю за фальсифікацію діагнозів. Це унеможливить як корупційне відкуплення від призову, так і незаконну мобілізацію осіб із тяжкими хронічними захворюваннями.

- **Захист демографічного та науково-освітнього потенціалу:** Законодавче впорядкування та прогнозованість процедур мобілізації, оформлення відстрочок й бронювання мають зупинити критичні процеси масового соціального відчуження, припинити стихійну тінізацію економічного сектору, а також зупинити масовий (у тому числі превентивний) виїзд молоді та юнаків за кордон до досягнення мобілізаційного віку, зберігши людський капітал для майбутньої відбудови України.

2. **Відновлення військової юстиції та нагляду:** На період дії воєнного стану необхідно законодавчо повернути інструмент загального нагляду для Військової прокуратури. Військові прокурори повинні отримати право превентивного контролю, аудиту та перевірки законності діяльності будь-яких воєнізованих структур та органів управління без погодження з їхнім командуванням.
3. **Створення Військової поліції:** Реорганізація ВСП в її нинішньому вигляді. Натомість створити Військову поліцію за стандартами НАТО — повноцінний військовий правоохоронний орган, укомплектований професійними юристами та оперативниками з повним спектром процесуальних повноважень для розслідування адміністративних правопорушень, корупції та злочинів усередині армії, підпорядкований Офісу Генерального прокурора, але не Генеральному штабу, з метою ліквідації кругової поруки.
4. **Реформа та деполітизація спецслужб:** Негайно припинити практику призначення тимчасово виконуючих обов'язки на керівні посади в СБУ, органах розвідки та інших спецслужбах.

Забезпечити жорсткий законодавчий поділ функцій між СБУ, Воєнною контррозвідкою, іншими спецслужбами та МВС. Заборонити використання спецслужб для внутрішньополітичного моніторингу, переорієнтувавши їх виключно на контрдиверсійну та антисаботажну діяльність. Воєнна контррозвідка має бути виведена з-під неформального впливу армійського командування.

5. Перебудова мобілізації та жорсткий внутрішній аудит військ:

Впровадити радикальний аудит тилових служб та скоротити роздуті штати забезпечення на користь бойових військових підрозділів. Припинити практику хаотичного створення нових бригад на користь якісного комплектування наявних. Критерієм успішності командира має стати співвідношення нанесених ворогу втрат до збереження життів власних підлеглих військовослужбовців. Припинити практику призову на військову службу осіб, які об'єктивно стають економічним та паперовим баластом оборонного бюджету.

6. Правовий захист та прозорість ринку ОПК: Припинити практику неправомірного тиску, безпідставних кримінальних проваджень та обшуків щодо ефективних вітчизняних виробників безпілотних систем (Middle/Deep Strike — систем вогневого ураження середньої та великої глибини). Очистити процедуру оборонного замовлення від політичного лобізму та монополізму наближених до влади тіньових груп.

7. Перехід до стратегії «асиметричного стримування»:

Усвідомлюючи неминучість скорочення американської допомоги за адміністрації Президента США Дональда Трампа, весь державний ресурс має бути спрямований на створення замкнених циклів виробництва власної далекобійної та високотехнологічної зброї, щоб зробити ціну продовження війни для Російської Федерації неприйнятною навіть за умови критичного зниження зовнішньої мілітарної підтримки.

Ми не воюємо проти військового генія росіян — система окупантів побудована на брехні та тотальному придушенні людини. Процеси всередині ворожої армії є деструктивними. Утім, якщо вітчизняна система державного управління в умовах воєнного стану й надалі залишатиметься правово дезорганізованою, неефективною, корумпованою та орієнтованою на створення політичних симулякрів, то переважаючий тоталітарний, мілітарний і демографічний потенціал Російської Федерації здатний виснажити та розчавити українську оборону. Наш шанс на збереження державності та перемогу полягає в тому, щоб бути на порядок ефективнішими, законнішими та людянішими за ворога.

Післяслово

Підсумовуючи, слід підкреслити: боротьба за національне виживання, збереження державної незалежності України на підконтрольній території, а також вихід із російсько-української війни та її припинення з подальшими чіткими й дієвими гарантіями безпеки вимагають від вищого воєнно-політичного керівництва держави негайної відмови від практики короткострокових політичних симулякрів і ручного управління справами Держави та Силами Оборони.

Збереження суверенітету в умовах довготривалої російсько-української війни на виснаження можливе виключно через незаперечне дотримання верховенства права і конституційного ладу, розбудову прозорості системи оборонно-промислового комплексу, формування якісно нової мобілізаційної політики та повернення системного правового контролю у Силах Оборони. Внутрішня стійкість, інституційна спроможність та правова якість Держави є тими єдино можливими фундаментальними умовами, які можуть

перетворити геополітичну підтримку партнерів і потенціал суспільства, здобутий ціною колосальних жертв, на реальну Перемогу та довгострокову безпеку України.